

KIRIKUÕPETAJA RASKE AMET

dr prof Arne Hiob, Tallinna Jaani koguduse abiõpetaja

Miks käivad inimesed kirikus? Jumala või kirikuõpetaja pärast? Armulaul või jutlust kuulamas? Kuidas keegi. Kindlasti on õige käia eelkõige Jumala pärast, kuid endiselt on väga suur tähtsus ka jutlustajal ja jutlusel.

Mida ütleb selle kohta Martin Luther? Ta pole ainult mineviku suurkuju. Paljud tema väited ja tähelepanekud sobivad sama hästi ka tänapäeva, mis aina kõigub parem- ja vasakpoolsuse, konservatiivsuse ja liberaalsuse vahel. „Maailm on nagu purjus talupoeg. Kui aidata teda ühelt poolt sadulasse, kukub ta teisele poole jälle maha.“ (Martin Luther, Lauakõned. Loomingu Raamatukogu 2017.)

Vaimulikud on inimesed nagu teisedki, kuid nad on erilised, sest nad on oma töö poolest seotud Piibliga. „Sõna teenreid, olgugi nende elu ebatäiuslik, tuleb austada, kui vaid õpetus on terve, kuigi oleks parem, kui mõlemad oleksid paigas, üksteise kõrval. Kuid valeõpetaja, kelle õpetus ei ole puhas, eksitab tuhandet või kaht tuhandet inimest.“ Valeõpetajate vastu astus Luther oma väljendustes kogu elu jooksul.

Suurim segaja ja valeõpetuste tekitaja on inimese oma „mina“, mis pole eales rahul ja otsib üha riskantsemaid uuendusi. „Jutlustaja ei tohi olla uljas ega võtta ette uusi kahtlasi asju. On suur asi olla Jumala sõna teener, kuid seda tuleb teha aukartusega. Keegi ei tohi esitada oma tühisusi, sest Jumal tahab, et tema ametit täidetakse muutumatult. Neetud olgu iga jutlustaja, kes oma kuulsust silmas pidades ajab kirikus taga kõrgeid asju ja tahab auahnelt meeldida ühele või teisele.“ Luther kinnitab nagu paljud teisedki: „Ajalugu õpetab, et kõige hullemad ketserid on tulnud just oma loba ja lõugade kasutamise oskusest ning tõmmanud just sellega rahvast enda poole.“

Kirikulised ei ole suurimad spetsialistid. „Kuus asja kuuluvad jutlustaja juurde, nii nagu maailm teda näha tahab:

- 1) et tal oleks ilus hääl;
- 2) et ta oleks õpetatud;
- 3) et ta oleks kõneosav;
- 4) et ta oleks ilus mees, keda neiud ja preilid armastaksid;
- 5) et ta ei võtaks raha, vaid annaks raha;
- 6) et ta räägiks, mida meelsasti kuulatakse.“

Aga milline peaks tegelikult olema jutlustaja? „Heal jutlustajal peavad olema need omadused ja vürdused: esiteks, et ta oskaks ilusasti ja korralikult õpetada. Teiseks peab tal olema hea pea. Kolmandaks peab ta olema kõneosav. Neljandaks peab tal olema hea hääl. Viiendaks hea mälu. Kuuendaks peab ta oskama lõpetada. Seitsmendaks peab ta olema oma asjas kindel ja hoolas.“

Kaheksandaks peab ta sellesse panema oma ihu ja elu, vara ja au.

Üheksandaks peab ta laskma end igapäev mõnitada.“ Tänapäevasedki kirikuõpetajad teavad, et kriitika jutluse suhtes, mida aina tehakse, kriibib kõvasti hinge. Kirikuõpetaja amet ei ole lihtne amet. „Kui ma tahaksin kirjutada ühe jutlustaja koormast ja vaevast, mida ma tean ja olen tundnud, siis hirmutaksin ma igäht sellest ametist eemale. Sest heal jutlustajal peab olema selline meel, et talle pole miski armsam kui Kristus ja sealpoolne elu.“ Luther on veendunud: „Uskuge mind, jutlustamine ei ole inimese tegu. Isegi mina kui vana ja harjunud jutlustaja kardan nimelt jutlustamist iga kord.“

Milline aga peaks olema jutlus? „Ma vihkan pikka jutlust, sest see hävitab kuulajates tahtmise kuulata ja jutlustajad teevad iseendale kahju.“ Inimestele ei tule rääkida „kõrgete raskete asjade ja peidetud sõnadega“ väga keerukat juttu. „Need, kes asja tunnevad, oskavad sellest lihtsalt rääkida.“ Hinnangud võivad olla erinevad: „Sageli olen ma häbenenud oma jutluse pärast, mida teised aga on väga kiitnud.“ Lõpptagajärg selgub kuulajatest: „Parim jutlustaja on see, kellest võib öelda, et teda on kuulatud.“

Seega on jutlus raske töö, kuid vajalik, sest toob Jumala meile vaimselt lähedale. Pärast jutlust tuleb kirikus armulaud, kus Jumal astub meile leiva ja veini kaudu ka füüsiliselt nii lähedale kui võimalik. Jumala lähedus teeb kirikuõpetaja ameti ligitõmbavaks, ehkki ka teistele eeskujuna näitamine ei ole kerge.

*Martin Luther (1529),
autor Lucas Cranach vanem
en.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther*

MARTIN LUTHERI ELU

Jaana Maria Unga

Martin Luther sündis 10. novembril 1483. aastal Saksamaal Eislebeni linnas ning sai mardipäeval omale nimeks Martin. Vaese pere vanima lapsena oli tema kodune kasvatus ajastule kohaselt range ja karm. Kindlameelse ja oma õigust taga nõudva isa käe all kasvas ka noor Martin samasuguseks. 1484. aastal koliti Mansfeldi, kus Martini isa töökuse tulemusena pere majanduslik olukord paranes. Uues kodukohas läks Martin kohalikku kooli, mille süsteem oli samuti pigem karistuste peale üles ehitatud. Tolleaegne kasvatusviis mõjutas noorte arusaamist ka Jumal-isast kui nõudlikust kohtumõistjast.

1497. aastal astus noor Martin Magdeburgi Toomkooli. Sealne hiliskeskajegne äratuslik vagadus jättis noormehele sügava mulje kui kõige puhtam katoliiklik usumaaailm. Järgnevalt õppis ta mõned aastad Eisenachi koolis ning suundus seejärel Erfurdi ülikooli, kus omandas vabade kunstide bakalaureuse ning jätkas õpinguid magistrantuuris seitsme vaba kunsti alal. Ülikooli ajal sai ta proovida ka õpetaja ametit, kus jäi õpilastele meelde rõõmsameelse juhendajana. Ülikooli raamatukogus avanes kuulekale katoliiklasele Lutherile esmakordselt võimalus lugeda ladinakeelset Piiblit, kus ta leidis enda suureks üllatuseks mitmeid uusi ja tundmatuid lugusid.

Pärast magistriraadi jätkas noor Luther isa õhutusel ja kulul õpinguid õigusteaduse alal, kuid jõudis õppida vaid mõned kuud, kui tema elu muutus paugupealt. Nimelt tabas teda teel kodunt ülikooli äike ning välk lõi tema lähedale maasse. Suure ehmatuse ja hirmuga andis Luther pühale Annale töötuse, et pääsemise korral hakkab mungaks. Nii läkski ning 1506. aastal andis Luther

Katharina von Bora (1526),
autor Lucas Cranach vanem
en.wikipedia.org/wiki/Katharina_von_Bora

Augustinuse ordu mungatöötuse. Tema kaasaegsete tunnistuste järgi kahetses vahel Luther seda sammu, kuid sõnapidaja mehena täitis töötusi. Luther oli kuulekas kloostrielanik ning on naljatlemisi öelnud, et kui mungakuulekuse eest taevasse pääseks, siis oleks ta juba kohal.

1507. aastal pühitseti ta katoliku kiriku preestriks. 1509. aastal viidi Luther üle Wittenbergi kloostrisse ning edasistel aastatel andis ta erinevaid loenguid Piibli, moraalfilosoofia ja muude tol ajal oluliste teemade kohta. Samal ajal tõusis Luther ka karjääriredelil.

1512. aastast hakkas Luther aina enam kritiseerima tolleaegset patukahetsuse põhimõtet ning paavstivalitsuse puudusi. Eriti häirisid teda mõtlematus, sisuline tühjus, keeruline formaalsus, inimlikkuse liigne mõju, pühakukultus ning Piiblist eemaldumine. Järgnevasse ajajärku jäid ka 31. oktoobril 1517. aastal pärimuse järgi Wittenbergi lossikabeli uksele naelutatud 95 teesi. Seda hetke võis nimetada usupuhastuse alguseks. Katoliikliku kiriku kitsaskohad olid juba varem kriitikat saanud ning rahva pahameel kiriku vastu oli tasapisi kogunenud. Ka Luther jäi oma sisukohtadele katoliku kiriku vastu kindlaks ning Wormsi riigipäevalt 1521. aastast pärinevad tema kuulsad sõnad: „Siin ma seisan ja teisiti ma ei või. Aidaku mind Jumal“. Kuigi Lutheri eesmärk ei olnud kirikut lõhestada, vaid parandada, sai sellest siiski alguse protestantliku kiriku loomine. Luther pani rõhku Piiblile kui Jumala isiklikule ja otsesele ilmutusele kristliku usu ja elu autoriteedina.

Munga-aastatesse jäi kohtumine noore ja ilusa Katharina von Boraga. Katharina oli õppinud mitme kloostris juures ning tundis suurenevat huvi reformatsiooniliikumise vastu. Katoliku mungana ei osanud Luther esialgu seisukohta võtta, kas peaks abielluma, kuid otsustas lõpuks selle kasuks, et „isale meeldida, paavsti ärritada, ingleid naerma ja kuradeid nutma panna.“ Martin ja Katharina abiellusid 1525. aastal. Neil sündis kuus last. Kuigi nende eraelu kohta ei ole palju teada, arvatakse, et naisel oli suur mõju Martin Lutheri otsustele. Samuti hoidis Katharina ohjes Lutheri pillavat elulaadi ning haldas kindla käega nende majapidamist.

Luther seisis sellegi eest, et iga inimene saaks Piiblit lugeda oma emakeeles. Tema saksakeelne piiblitõlge pani alguse tänapäeva saksa kirjakeelele. Piibli tõlkimise mõjutustel anti välja 1739. aastal eesti keelde tõlgitud Piibel.

Varasemalt retoorikat õppinud Lutheri kuulsuse tõid kindlasti tema lauakõned, mis olid võrtsitatud osavate väljendite ja hea huumoriga. Kuigi tema kõnesid peaks vaatama läbi tolleaegse ajastu prisma, on need tänapäevalgi kõnekad ning huvitavad lugeda. Teoloogilistele pürgimistele andis vaheldust muusika, mida Luther hea lauljana kõrgelt hindas. Ka mitmed tänapäeval tuntud kiriku laulu- ja palveraamatu laulud on Lutheri komponeeritud ja sõnastatud, näiteks üks tuntuim laul „Üks kindel linn ja varjupaik“.

Martin Luther suri 18. veebruaril 1546. aastal oma sünnikohas Eislebenis ning on maetud Wittenbergi.